

Є легенда, як хтось із радянських слідчих спересердя запитав Чорновола: “Ну добре, от уявімо, є ваша незалежна Україна. І ким ви там себе бачите?” – “Як ким? Редактором опозиційної газети”.

25 березня 1999 року в автокатастрофі загинув В'ячеслав Чорновіл. Обставини його загибелі на шосе під Борисполем досі залишаються таємничими.

В'ячеслав Максимович народився у грудні 1937 року на Черкащині. За кілька місяців до народження було заарештовано його дядька Петра Чорновола – з заслання він більше не повернувся.

**Студент Київського
університету**

У 1960-му він із відзнакою закінчив Київський університет імені Шевченка (журналістика).

Працював на телебаченні, потім на хвилі хрущовської “відлиги” захопився історією української літератури, особливо – донедавна забороненим в СРСР Борисом Грінченком.

У 1963-64 рр. брав участь у будівництві Київської ГЕС.

У 1964-му вступив до університетської аспірантури, але не був зарахований через політичні переконання.

У 1965 році виступив разом із Дзюбою і Стусом на прем'єрі “Тіней забутих предків” у кінотеатрі “Україна” із протестом проти арештів інтелігенції.

**Найбільш відоме
фото Чорновола, яке
потрапило на Захід.
Початок 1970-х**

незадовго до 13-ої річниці смерті чоловіка.

У 1970-му створює підпільний журнал “Український вісник”.

Під час масового погрому шестидесятників у 1972 році отримав від радянської влади ще один термін – шість років таборів і три роки заслання.

За відмову давати свідчення на закритому суді братів Горинів засуджений до трьох місяців примусових робіт.

Підготував збірку текстів “Лихо з розуму” (Портрети двадцятьох “злочинців”) – про арештованих у 1965-му шестидесятників- яка була видана на Заході і стала справжньою подією в СРСР і закордоном. У результаті в 1967-му отримав три роки таборів суворого режиму.

У 1969 році на заслання одружується з Атеною Пашко. Вона померла в 2012-му –

**Із Атеною Пашко у
Якутії. Літо 1979 року**

Марка Підпільної пошти України, присвячена Чорноволу - "борцю за права людини"

Письменник-дисидент Михайло Хейфець назвав свій тюремний нарис про Чорновола “Зеківський генерал”. Після виходу з мордовських таборів мешкав на засланні у Якутії. У травні 1979 став членом Української

Гельсинської групи (УГГ).

У квітні 1980-го заарештований за сфабрикованими звинуваченням (фактично – за участь в УГГ).

Засуджений на 5 років тюрми.

У 1985-му повернувся в Україну. Працював кочегаром, бо більше ніде не міг працевлаштуватися. Відновлює підпільне видання “Українського вісника”.

У 1988 році ініціював створення Української Гельсинської спілки як опозиційної КППС організації партійного типу.

Від моменту створення Народного руху (вересень 1989 року) – його активний член, з 1992-го – співголова.

У березні 1990-го обраний депутатом Львівської обласної ради, з квітня 1990-го до квітня 1992-го – голова облради.

Восени 1991 року В'ячеслав Чорновіл був кандидатом у президенти України (2 місце, 7 420 727 голосів або 23,27%).

Родина: син Тарас, дружина Алена Пашко, її донька Ірина Волицька, зять Віктор Зубко та онук Василь

За словами Атени Пашко, так відреагував на свій програш Кравчуку: “Програв не я. Програла Україна”.

25 березня 1999 року Чорнівél загинув у автокатастрофі, коли повертався з поїздки у Кіровоградську

філію Руху.

Під Борисполем автомобіль політика врізався у навантажений зерном “КамАЗ” із причепом, який здійснював розворот посеред траси. На місці загибелі встановлено справжній козацький хрест. Поховано видатного українського державного діяча на центральній алеї Байкового кладовища.

Нагороди та премії

Лауреат Міжнародної журналістської премії імені Ніколаса Томаліна (1975).

Лауреат Державної премії України ім. Тараса Шевченка (1996) у галузі журналістики й публіцистики (у тому числі за твори, раніше інкриміновані як антирадянські)– за збірку “Правосуддя чи рецидиви терору?”, “Лихо з розуму”, книгу “Хроніка таборових буднів”, публіцистичні виступи в пресі.

Нагороджений орденом Ярослава Мудрого V ступеня (1997).

Присвоєно звання Герой України – (2000) (посмертно).

Його талант шліфували мордовські табори. Там він став філософом і стратегом. І все одно він був не з бронзи і не з мармуру. Він був веселою й живою людиною, з усіма рисами живої людини. Вони лише відтіняли його масштаб, його дар схоплювати проблему зразу і в цілому, його вміння передбачати й вести...

Чорновіл ніколи не співав з чужого голосу, нікому не підспівував; говорив, що думав, – думав, що говорив. Він був і залишився опозиціонером до всього, що гальмувало шлях до незалежності України, до Моральної Людини, до Бога; і там, у таборах, і тут, у новій і ще не оформленій реальності.

Читаймо його, читаймо уважно, з олівцем,ми, сьогоднішні, багато що переосмислимо.

І в багатьох випадках знайдемо відповідь на те, як жити далі, куди прямувати, чого стерегтися. У нього про це сказано, треба тільки хотіти це побачити.

Пропонуємо увазі читача статтю про Тараса Шевченка, яку написав Чорновіл у березні 1996 року за три роки до своєї трагічної загибелі.

«У всякого своя доля

І свій шлях широкий...»

Ці Тарасові слова можна адресувати як до людини, так і до народу. Кожному народу доля судила свій шлях, кожному народу Бог визначив його шлях. Якби це не було так, український народ, який століттями був у неволі, сьогодні став би чи то Валлією, чи то Провансом. А ми сьогодні маємо – хай ще не таку, як би нам хотілося, – але маємо незалежну Українську державу.

Для того, щоб воля Божа була реалізована, потрібні духовні світочі, духовна еліта народу. Ми не були бідними на таку еліту. На верховітті нашої духовності можемо назвати такі імена, як Григорій Сковорода й Іван Котляревський, Пантелеймон Куліш і Борис Грінченко, Іван Франко і Леся Українка, Володимир Винниченко і Михайло Грушевський, Симон Петлюра і Микола Міхновський. Зрештою, цей список можна продовжувати.

Бачите, я не називаю в цій низці Тараса Шевченка. Тарас Шевченко – це все-таки більше. Це наш Мойсей – той пророк, який прочитав Божі скрижалі.

Значення Шевченка для українського народу таке, що не можна порівняти з ним ні одного генія жодної іншої нації. Для того, щоб зрозуміти, чому так сталося, я прошу вас подивитися на Україну в історичному контексті.

Кінець XVIII - перша половина XIX століття – те, що називається весною народів. Це були часи революцій і національно-визвольних змагань, які з народів робили нації. Це була французька революція 1789 року, це були змагання польські – згадайте Тадеуша Костюшка, кінець XVIII століття, польські повстання 1830-1863 років. Це був великий

зрив народів за свою волю, за свою національну гідність. У 1848 році, зокрема, повстав угорський народ. Далі переможні походи Джузеппе Гарібальді, діяльність Отто Бісмарка.

У нас цього не було настільки вже була знищена й поневолена Україна, настільки вона була зігнута й закріпачена. Вона потихеньку вмирала. Була потрібна Людина-Титан, Людина-Прометей, яка стала б нашою національно-визвольною революцією. Такою людиною став Тарас Шевченко. У цьому його невмируща сила й у цьому його невмируща слава.

Він урятував націю, він урятував народ. Від нього засвічувались і прості люди, бо портрет Шевченка вішали в кожній українській хаті поруч з іконами. Від нього засвічувалися і наші провідники нації, яких я називав. Від нього засвічувалися всі покоління. Шевченко завжди був живим учасником національно-визвольної боротьби - чи то були часи 1917-1922 років, чи то було пізніше...

Коли денікінці, увірвавшись до Києва, побачили свого основного ворога, і невеличкий тимчасово збудований пам'ятник Шевченку розстрожили, поет Микола Вороний писав:

Валяйте генія на брук,
Топчіть його ногами,
Творіть діла нікчемних рук,
Новоявлені хами.
В непевний час обравши момент,
Ви творите руїну,
Ви в силі знищить монумент,
Але не Україну.

З Шевченком воювали завжди, навіть “приручаючи” його, – згадайте часи більшовицької неволі в Україні. Шевченка не можна було не друкувати, але можна було написати замість “московські ребра” – “турецькі”, “татарські” чи якісь інші “ворожі ребра”. Можна було сфальшувати, хитро прокоментувати, зробити його поетом тільки соціальної кривди, боротьби з кріпосництвом... Тобто хотіли з генія зробити карлика. Не вдалося!

Ми всі прекрасно знали, хто такий Шевченко. Він завжди допомагав у нашій боротьбі. Я вважаю, що свою премію повинен розділити з людьми свого покоління, з шістдесятниками, з тими, хто вже її дістав, як Євген Сверстюк, Василь Симоненко, з тими, хто її ще не дістав, але повинен бути відзначений нашим народом. Ми теж засвічувалися від Шевченка.

Я пригадую дні 22 травня, коли ми почали в Києві відзначати на початку шістдесятих років дату повернення Шевченка в Україну. Пам'ятаю 1964 рік, коли вперше великий кошик квітів був поставлений невідомою людиною навпроти університету біля пам'ятника Шевченку з такою ще тоненькою синьо-жовтою стрічкою. Що це означало в ті роки, можете собі тільки уявити! Я пам'ятаю похід киян на захист заарештованих біля пам'ятника Шевченку до тодішнього ЦК компартії, де сьогодні розташована Адміністрація Президента, і перемогу учасників цього походу.

На Шевченка завжди була злісна реакція з боку недругів України. Згадайте той же 1964 рік, коли під час відзначення 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка спалахнула бібліотека Академії наук. Шовініст, ворог України, який її підпалив і якого потім трактували як “побутового злочинця”, на суді відверто говорив про мотиви свого вчинку. Яка була

наша реакція? У самвидаві відразу з'явилася блискуча публіцистична стаття з приводу процесу, яка гуляла по руках понад двадцять років.

Чи маємо ми сьогодні “сім'ю вольну, нову”, про яку мріяв Шевченко? Марксистські дослідники трактували ці слова по-своєму, називаючи сім'єю вольною, новою велику казарму – Союз Совецьких Соціалістичних Республік. Шевченко мав на увазі під сім'єю вольною, новою саме Україну незалежну, соборну, ту Україну, в якій буде й “братолюбіє”, і воля для всіх. Чи маємо ми сьогодні таку державу? На жаль, іще ні. Але ми її повинні мати.

Досі Шевченко таврує тих, про кого казав: “Раби з кокардою на лобі! / Лакеї в золотій оздобі...” Більше того, ще й сьогодні третину нашого парламенту складають ті, кого Шевченко дуже влучно назвав “дядьками отечества чужого”.

Я не хотів би, щоб ми переймалися песимізмом і похмуро дивилися на сьогоднішня. Ми маємо незалежну Українську державу й завжди будемо її мати. Повороту назад немає.

Якщо перед вами стоїть людина, яка в 1967 році за публіцистичні збірники “Лихо з розуму” та “Правосуддя чи рецидиви терору?” дістала свій перший табірний термін, а сьогодні за них дістала Шевченківську премію, то, ви самі розумієте, ми дійшли вже дуже далеко. Небагато залишилося до того часу, коли, як казав Тарас Шевченко: “І на оновленій землі / Врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / і будуть люде на землі”!

“Час/Time”, 15 березня 1996 р.